

ФОРВАРДНИЙ КОНТРАКТ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Форвардний контракт відповідно до ст. 33 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1] належить до деривативних контрактів. Ринок деривативів характеризується значною гнучкістю і можливістю застосування у багатьох правових сферах (розрахункові операції, страхування ризиків тощо). Поряд із цим, бурхливе поширення деривативів, неможливість оцінки їх реальної вартості стають причинами значних кризових явищ у економіці країн. Зокрема, неможливість повного контролю за зростанням обсягу деривативів призвела до світової фінансової кризи 2008 року. Однак, ринок деривативів, не дивлячись на зазначені проблеми, продовжує невпинно зростати, а зокрема, форварди одержують нові види застосування (наприклад, використання форвардних контрактів при фінансуванні будівництва житла).

В історії розвитку деривативів першість належить форвардному контракту, який укладався на ранніх стадіях розвитку товарообігу між сільськогосподарськими виробниками і покупцями з метою авансування частини витрат на вирощування майбутнього врожаю та страхування ризику різкого коливання цін на той чи інший товар у майбутньому.

Форвардні контракти зазвичай є біржовими інструментами. Однак, у випадку, коли вони укладаються на неорганізованому, позабіржовому ринку, де виконання зобов'язань залежить виключно від сторін, без гарантій і правового регулювання, цивільне законодавство України не містить спеціального правового регулювання порядку укладання, виконання та припинення форвардних контрактів.

Відсутність законодавчої регламентації, використання різної понятійної бази, яка в більшій частині суперечить одна одній (в зв'язку з цим відбувається кваліфікація форвардів як умовних, строкових чи удаваних правочинів, як попередніх договорів), брак наукових досліджень сучасних реалій застосування форвардного контракту не

дозволяє сформувавши чіткого уявлення про правову природу даного договору і попередити вплив на негативні економічні процеси.

Відповідно до ч. 4 ст. 33 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» форвард є видом деривативного контракту, що укладається як на організованому ринку, так і поза ним, за яким одна сторона зобов'язується у визначений момент у майбутньому передати базовий актив іншій стороні, а інша сторона зобов'язується купити базовий актив за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час укладення договору. Базовим активом деривативного контракту можуть бути емісійні цінні папери чи інші фінансові інструменти, валютні цінності, продукція, роботи, послуги, що мають грошовий вираз (ч. 1 ст. 32 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»).

Слід зазначити, що наведене визначення базового активу на сьогодні спричинило проблему із використанням форвардних контрактів у фінансуванні будівництва житла. Термін «продукція» використовується щодо рухомого майна, а тому складається ситуація, коли об'єкти нерухомого майна не можуть бути предметом договору форварду з фактичної поставки квартир, приміщень нежитлового фонду. Нерухоме майно має бути визнано базовим активом відповідно до нормативно-правових актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та/або нормативно-правових актів Національного банку України.

Форвардний контракт є строковим договором, який укладається з метою купівлі (продажу) базового активу у певний момент часу у майбутньому за фіксованою ціною.

Форвардний контракт є похідним фінансовим інструментом, а його прибутковість залежить від вартості інших фінансових активів (базові активи). Отже, форвард є строковим та деривативним (похідним), що означає залежність ціни договору від показників вартості базового активу. Ознакою форварду є також його розрахунковий характер, оскільки виконання за ним частіше за все відбувається шляхом сплати різниці у ціні, зазначеній в договорі на момент укладання, та ціни, яка сформувалася на ринку на момент виконання договору.

Ознака алеаторності форварду проявляється у тому, що на мо-

мент укладення правочину сторони не можуть передбачити розмір зобов'язання та особу боржника.

Відповідно до податкового законодавства України виконання форвардного контракту відбувається шляхом постачання базового активу та його оплати коштами або проведення між сторонами контракту грошових розрахунків без постачання базового активу. З цього випливає, що предметом форвардного контракту є реальний товар (базовий актив), ціна на який безпосередньо впливає на формування ціни форварду [2, с. 8]. Однак, на сьогодні у світі склалася практика, коли базою для розрахунку вартості базового активу є економічні показники, такі як, індекси, процентні ставки, прогнози погоди, які, зрозуміло, що не можуть бути передані за форвардним контрактом. Таким чином, за форвардом боржник зобов'язаний сплатити кредиторів певну суму, яка формується як різниця між попереднім та остаточним показником базового активу і виступає предметом цього договору.

Отже, предметом форвардного контракту є купівля чи продаж певного базового активу в певний час у майбутньому за певною (попередньо узгодженою) ціною (вартість постачання, форвардна ціна). Основними активами можуть бути товари, виробнича сировина, фінансові інструменти (цінні папери, валюти, значення фондових індексів, процентні ставки тощо) із взаємоузгодженими параметрами щодо кількості, ціни та часу поставки.

Сторонами форвардних контрактів зазвичай є банки, інвестиційні компанії та небанківські фінансові установи, які, як правило, укладають їх для задоволення конкретних вимог своїх клієнтів або для хеджування (зниження) різних видів ризиків. Момент укладення та виконання форвардного контракту (поставка зазначеного у контракті активу за ціною, узгодженою на момент укладення правочину), відрізняються один від одного. Строк, на який укладається форвард, у більшості випадків становить до одного року.

З огляду на існування ризику несплати при настанні строку виконання контракту, продавець форварду вимагає від покупця заставу, яка гарантує виконання зобов'язання (депозитарна маржа). Загальна сума вкладеної маржі, як правило, встановлюється як відсоток від суми виконання і може бути у формі готівки або цінних паперів. За-

лежно від поточної кон'юнктури ринку, розмір націнки, що вимагається, може бути виправлений, якщо буде визнаний недостатнім.

Усі умови форварду визначаються сторонами контракту під час його укладення. Укладення форвардів та їх обіг здійснюються поза організатором торгівлі переважно стандартизованими строковими контрактами.

Форвард не можна вважати правочином з умовою, оскільки зобов'язання з виплати певною суми коштів у майбутньому виникають у момент укладення договору та не залежать від настання будь-яких подій.

Форвардні контракти можуть бути використані як потужний інструмент інвестування або для хеджування та спекуляції.

Таким чином, форвардний контракт – це дериватив, згідно з яким одна сторона угоди – продавець зобов'язується в термін, визначений договором, передати базовий актив (товар) іншій стороні за договором – покупцеві або виконати альтернативне грошове зобов'язання.

На основі проведеного аналізу слід зробити висновок про необхідність комплексного правового регулювання форвардного контракту шляхом розробки та прийняття спеціального закону, що регулює деривативні контракти, і, зокрема, форвардний контракт.

Література:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#n3559>

2. Чижмарь Ю.В. Правове регулювання укладення форвардних угод на товарних біржах: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2000. 16 с.